

סופרות את השונה

שני ספרי ילדים שיצאו לאחרונה לאור נכתבו, ולא במקרה, על ידי עובדות שירות בתי הסוהר, רס"ר דנה אבירם ורב כלאי הדס גונן-קטן ■ שתיהן מייצגות בכתיבתן את אחת המטרות העיקריות של הפעילות החינוכית-טיפולית בבתי הסוהר - ליצור שינוי אישי וחברתי באמצעות יוזמות ופרויקטים ייחודיים ■ אצל שתיהן, העבודה עם האסירים וההיכרות הקרובה עם האדם שמאחורי הסורגים, השפיעו באופן ברור על הכתיבה

לי נטע אחותי. כלומר - עשתה, כי בתחילת השנה הסוד שלי התגלה. נאלצתי להתמודד עם תגובות של חברים, של המשפחה שלי ושל המורה אסנת... (מתוך "הסוד של גיל").

האמת מאחורי גיל

הסיפור "הסוד של גיל" מספר על החיים עם לקות למידה. על בושא, שקרים, דימוי עצמי נמוך ודחייה חברתית מהם סובלת הגיבורה גיל, ילדה בת

ר/כ הדס גונן-קטן

עשר. לגיל יש אחות תאומה, נטע, ומעבר לדמיון החיצוני הרב בין שתיהן הן שונות מאוד זו מזו. נטע היא 'הילדה המושלמת'. מנומסת, מסודרת ותלמידה מצטיינת. אצל גיל הכל מתפור. היא מסתבכת בכל מיני צרות בבית הספר, מדברת מהר ובעיקר, מתקשה בכתיבה ובקריאה. האותיות מתבלבלות מול עיניה וחוסר יכולתה לקרוא משפיע קשות על הדימוי העצמי שלה. נטע התאומה מגוננת על אחותה. היא מכינה עבורה

הדס גונן-קטן: "אחת המטרות שהתגבשו אצלי במהלך השירות היא לגלות רגישות ולהראות שיש צד אישי-אנושי אצל לובשי המדים, הן כלפי האסירים והן כלפי הציבור, בניגוד למה שאולי חושבים עלינו.

הספר יוצא בדיוק מהמקום הזה של האנושיות"

מאת: עין-יה גבע

ספרה של דנה אבירם "הסוד של גיל" (הוצאת הקיבוץ המאוחד) וספרה של הדס גונן-קטן "מה.. מה.. הכבשה" (הוצאת סער) - מספרים כל אחד סיפור מופלא ונוגע ללב על שונות, תיוג חברתי והתמודדות יומיומית של ילד יוצא-דופן. בשני הספרים, הפחד של הגיבורה, שמא תיחשב לטיפשה ולא שווה, בולט מאוד. כל סיפור מבלית את

רס"ר דנה אבירם

הקשיים של גיבוריו אך גם מעביר מסר אופטימי ומסמן את הדרך להצלחה.

"שמי גיל, אני תלמידת כיתה ד'. לכאורה החיים שלי זורמים על מי מנוחות. אני מקובלת, אהובה ותלמידה טובה. יש לי גם אחות תאומה בשם נטע. אבל מתחת לכל אלה מסתר סוד גדול שאני מסתירה מאז כיתה א'. אני מתקשה לקרוא ולכתוב. את שיעורי הבית והמבחנים עושה

הדס גונן-קטן: "בעבודה

בשב"ס יש הרבה מקום

לביטוי עצמי וזה מה

שאני מאפשרת גם

לאחרים וגם לעצמי, אני

תורמת ונתרמת"

ספרים רבים נכתבו על לקויות למידה אצל ילדים אך זהו הספר הראשון הפונה לילדים עצמם. "הספר שלי הוא למעשה כלי טיפולי", אומרת אבירם. "עד היום לא נכתב ספר המיועד לילדים; הסובלים מהלקות, שמתאים להמתם. ילד שמתקשה להסתדר בבית הספר ובחברה, לא מבין ולא יודע שהמצב הזה יכול להשתנות ושבעתיד יוכל לו. היה לי חשוב מאוד להעביר לילדים הללו מסר אופטימי, בעיקר ילדים צעירים, שעדיין אין להם פרספקטיבה לגבי העתיד".

הגילוי שגם בתה סובלת מלקות למידה היה עבור אבירם רגע מונן. היה לה ברור כי לא ייתכן שהחוויות הקשות אותן עברה כילדה - יחזרו גם אצל בתה. בזמנו, לא ידעו לאבחן או לטפל בלקות למידה. אבירם זוכרת את הסבל. מה פירוש להיות ילד אינטליגנטי ומבריק שהלקות חוסמת בפניו את הדרך לבטא את כשרונותיו ויום לימודים שגרתי בבית הספר הוא עבורו עינוי וסבל מתמיד. גמלה בה ההחלטה לכתוב למען הילדים האלה.

לשתף את הילדים בתהליך

מאז יצא ספרה לאור מוזמנת אבירם להרצות בבתי ספר, כולל בית הספר בו לומדת בתה. בהתרגשות היא מספרת כי מנהלת בית הספר התקשרה אליה וסיפרה שהרצאתה גרמה לתלמידים להיפתח ולספר על קשייהם. הם אף הסכימו למלא שאלון בנושא. המנהלת הוסיפה כי ניכר שיפור ממשי בדימוי העצמי של ילדים אלה.

לדברי אבירם, גם ילדים קטנים בכיתות הראשונות של בית הספר יכולים להבין שיש להם לקות למידה: "אני מאמינה כי ככל שהילד ידע מוקדם יותר, הוא יהיה שותף. נקודת המוצא שלי אומרת שהילד הוא חלק בלתי נפרד מהההליך כי הוא זה שצריך ללמוד להתמודד. צריך לשתף את הילד בעל הלקות, לדבר אתו עליה ולהסביר לו מה המשמעות, כדי שיהיה שווה לא 'לא בסדר'. לא 'אשם', לא 'טיפש' ולא 'עצלן'. להסביר לו: 'אתה תקבל סיוע ותסתדר'. הספר עשה נפלאות עבורו, בתי, עזר לה להתחבר לעצמה ולא להרגיש אשמה.

את השיעורים ואף נבחנת במקומה בכיתה. גיל ממיכה לראות את עצמה כילדה טיפשה, שלא מבינה כלום ורק נכשלת. עם זאת, הקוראים מגלים במהלך הסיפור את תכונותיה האמיתיות של גיל: ילדה מקסימה ופקחית, בעלת תושייה, חריפה ומצחיקה, שמצליחה להסתיר את סודה אפילו מפני הוריה.

נושא לקות הלמידה מופיע בספר מזוויות רבות: התמודדות עם היפראקטיביות, אימפולסיביות, קשיי תקשורת, חוסר ארגון ופגיעה ביכולות החברתיות. מצד שני, הוא מעלה על נס את הכוחות המופלאים שיש לילדים הללו. קל להזדהות עם גיל, וכל ילד עם לקות למידה או עם כל שונות שהיא - יכול למצוא בה משהו מעצמו. לקראת סיום הספר מתגלה סודה של גיל וחשיפתו מביאה רק טוב. גיל לומדת שיש כלים להתמודדות עם קשייה - ובה נצחונה.

חוויה אישית כילדה וכאמא

דנה אבירם, 38, נשואה פלוס שלושה ילדים, עוסקת במקביל לעבודתה בשירות בתי הסוהר גם בכתיבה ובהנחיית חוגי דרמה וכבר הוציאה לאור קלטת שירים וספרי ילדים. אבירם עצמה סבלה בילדותה מלקות למידה שלא אובחנה. הספר נכתב, או יותר נכון 'פרץ' ממנה, אחרי שגילתה כי גם בתה סובלת מלקות כזו. העובדה ש"הסוד של גיל" נכתב על בסיס החוויה והניסיון האישי של אבירם, הן כילדה והן כהורה, באה לידי ביטוי בבנייה הרגישה והכנה של דמות הגיבורה, כאשר עלילת הספר מספקת תמונה אמיתית ומלאה אופטימיות לגבי הסיכויים להתמודד בהצלחה עם לקות למידה.

מאז שפתחנו את הנושא בבית, זכיתי בה מחדש. הצלחתי להוריד מגבה משא של קילוגרמים". את הספר כתבה אבירם בשיתוף עם בתה, כאשר בכל ערב נהגה לקרוא לה את הפרק שכתבה באותו יום. השיתוף הזה, היא אומרת, מעבר להיותו מרגש, תרם להפגת המתח והחששות של הילדה ונטע בה ביטחון ואמון ביכולותיה. במסגרת עבודתה בשב"ס, רס"ר אבירם היא עובדת סוציאלית באגף לעברייני מין בכלא 'מעשיהו'. לפני כן שירתה באגף טעוני פיקוח. על השאלה איך היא סוגרת את הפער בין ההתמקדות בעולם הילדים לבין המפגש עם מי שפוגע אנושות גם בילדים, היא אומרת: "העבודה עם אוכלוסייה שהיא להגדרתנו 'פוגעת ופגועה' מאפיינת את עבודת שב"ס. זוהי אוכלוסייה קשה. מחקרים מראים ש-70% מהאסירים סבלו או סובלים מלקויות שונות שלא טופלו בילדותם. אז, גם את עברייני המין אנחנו צריכים ללמד לקחת אחריות על העבירות שעשו ולהדריך אותם מה לעשות בפעם הבאה, במצב בו יש סיכוי לפגיעה נוספת. אני מרגישה שהקרבה לבני אדם שחושפים את ליבם בפני נמצאים במצוקה, בשלבים משבריים של המאסר, מאפשרת לי לגעת ברגשות ומתחברת עם דברים שקורים בחיי האישיים והרגשיים. דווקא עובדה זו היא שהובילה אותי, בין היתר, לכתיבת הספר. בעבודה עם האסירים או בבית עם הילדים, אני נמצאת בעמדת הקשבה. אצלי זה מפעיל את הראש, והראש מפעיל את הידיים".

לכל אחד בעולם יש תפקיד

סיפורה של הכבשה מה-מה שונה לחלוטין מהסיפור על הילדה גיל, אך יש גם דמיון בין שני הסיפורים. שתי גיבורותיו, הילדה והכבשה, חוות בדידות הנגזרת עליהן בשל שונותן. אצל גיל, שהיא ילדה חברותית, הבדידות היא פנימית ומוסרת, אך אצל מה-מה, הסובלת משוני חיצוני, הבדידות היא ברורה ובלוטת. מה-מה שונה מהכבשים האחרות. בניגוד להן היא הפכה לפתע צבעונית. בכל פעם נוצר כתם צבע אחר על גופה והכבשים הלבנות אינן רוצות בקרבתה. הן לועגות לה וקוראות לעברה: "מכוערת, לכי מכאן, את אחרת, מקושקשת, עם כל הצבעים שלך את ממש מטופשת, איך להסתובב כך בשדה את לא מתביישת..." מה-מה הדומעת אומרת לעצמה שהן לא מכירות אותה. סבתא מרים בעלת העדר מנסה לעזור למה-מה לשטוף את הכתמים, אך אבוי, הם רק גדלים. היא מנסה לגזור למה-מה את הצמר אך הוא רק גדל ומתארך. אז מבריק במוחה של סבתא רעיון. אם זה המצב, היא אומרת, אז נסרוג, והיא סורגת. החורף מגיע ולכבשים קר, ומה הפתרון? סבתא מלבישה אותן בבגדים שנסרוגו מצמרה של מה-מה. בגב הספר מופיע המסר: "אולי אתם מרגישים לפעמים שילדיכם שונים מאחרים? דעו לנתב את השונות, להישאר נאמנים לעצמכם, עם הצבעים הצבעוניים..."

"הכבשה הפכה למקור של כוח", אומרת גונן-קטן, "והסיפור נכתב במטרה לחזק את הילדים

דנה אבירם: "בעבודה עם האסירים או בבית עם הילדים, אני נמצאת בעמדת הקשבה. אצלי זה מפעיל את הראש, והראש מפעיל את הידיים"

מקום מגורים אחר, סביבה לימודית אחרת וחברת ילדים חדשה. "אולי זה מגיע משם", היא אומרת.

הצד הרך של לובשי המדים

בעבודתה בשב"ס, רב כלאי הדס גונן-קטן, 39, נשואה פלוס שניים, היא מפקדת מגמת קורסים מקצועיים בבית הספר 'ניר'. בתפקידה היא מלווה את כל מפקדי הקורסים המקצועיים - קציני מודיעין, קציני אסירים משאבי אנוש ואג"ם - בהנחיית קורס מאלף ועד ת"ו. "אני מלווה אותם בעבודה, בפתרון בעיות, בדרכי הוראה, נוהלי עבודה, בעיות מול הניכים, מה מותר, מה אסור וכד'". בתפקידה הקודמים שימשה קצינת חינוך בכלא 'הדרים' ואחר כך קצינת התיאום של 'ניר'. לאחרונה פיקדה גם על קורס נגדי משמעת הראשון בשב"ס, יחד עם צוות מדריכים מקצועיים משב"ס והמטרה. בנוסף לכל אלה, היא מנחת סדנאות וקורסי סוהרים.

אז מהיכן שאבה את ההשראה דווקא לסיפור ילדים אנושי ורך? "שב"ס נתפס מבחינה תרמית כארגון כוחני, לובש מדים, מייצג את החוק ומבצע גזרי דין. אני יכולה להגיד שאחת המטרות שהתגבשו אצלי תוך כדי השירות היא לגלות רגישות ולהראות שיש צד אישי-אנושי אצל לובשי המדים, הן כלפי האסירים והן כלפי הציבור, בניגוד למה שאולי חושבים עלינו. הספר יוצא בדיוק מהמקום הזה של האנושיות".

הסיפור הפך לסדנה

עולם סיפורי הילדים אינו זר להדס. כקצינת חינוך, היא מספרת, ניסתה תמיד לרענן את תוכני הסדנאות שהעבירה לאסירים באמצעות סיפורי ילדים. "לקחתי סיפור והפכתי אותו לסדנה. עבדתי הרבה עם אסירים על רבדים וסמלים בסיפורי הילדים ועל מוסר ההשכל שיש בהם". להפתעתה, לא הכירו האסירים סיפורי ילדים קלאסיים, כמו 'הדייג ורג הזהב', למשל. "יכולתי לזהות שלרובם לא הקריאו מעולם סיפור. כשהם קראו, הם לקחו את הדיון למקומות כמו 'איזה פראייר הוא שרצה לחזור להיות דייג', או השמיעו ססמאות כמו 'אישה שטן'. סיפרתי להם את הסיפור על הנער ההולנדי שהכניס אצבע לסכר ומנע שיטפון, והיה להם ממש קשה לקבל שמישהו מקריב את עצמו למען אחרים. זו היתה חוויה רגשית חזקה. אני רק יכולה לקוות שהם כן יקראו סיפור לילדיהם, שיזכרו את החוויה".

באתר האינטרנט של הספר מציעה הדס עבודות ודפי צביעה לילדים כהמשך ועיבוד לרעיונות שמעלה הסיפור. "אלה בפירוש מיומנויות שרכשתי בשב"ס, להפוך סיפור לסדנת עבודה. בעבודה בשב"ס יש הרבה מקום לביטוי עצמי וזה מה שאני מאפשרת גם לאחרים וגם לעצמי - אני תורמת ונתרמת. אני חושבת שלכל אחד יש המון יכולות והוא יכול לשלב בכל תפקיד עוד ועוד דברים. העבודה שלי בחינוך מאוד תרמה לי, ואני לא בטוחה שבסוג עבודה אחר הייתי יכולה להגיע לכתיבת הספר שלי".

והוריהם, כאשר המסר הוא שלכל אחד בעולם יש תפקיד. אין אדם שלא חווה שונות בשלב כזה או אחר של חייו. זה לא תמיד ברמות טראומטיות אלא בשגרת החיים, כמו חייל חדש בבסיס, למשל. זהו שלב שבו אתה שונה קצת מאחרים".

במקור, אומרת גונן-קטן, התכוונה בסך הכל לכתוב סיפור לבנה הקטן; אך גם כאן, בדומה לאבירם, העניינים התגלגלו אחרת. הדס היא אישה יצירתית. בשעות הפנאי היא מציירת, רוקמת, סורגת ויוצרת עבודות בוטראז'. "חוץ מזה אני כותבת בערך מהרגע שלמדתי לכתוב. הכתיבה היא פשוט חלק מחיי". אבל, במקרה של 'מה-מה הכבשה' הכל החל דווקא מצויר. "אני מציינת כבר שנים כבשה אחת וביום אחד היה פתאום ברור שלכבשה הזו יש סיפור. הספר פשוט 'קפץ לי החוצה'. כתבתי אותו בשלושה ימים, ערכתי אותו עוד ימים רבים ושנה שלמה עבדתי על האיוורים".

כמו אבירם, גם גונן-קטן הקדישה את ספרה לילדיה ושיתפה אותם בתהליך יצירתו: "את האיוורים עשיתי עם הילדים שלי. היה לי חשוב שזה יהיה פרויקט של כולנו. התייעצתי איתם לגבי הצבעים, הצורות, האם לצייר כך או אחרת. קיבלתי מהם עצות חשובות שממש השפיעו על הציור הסופי. למעשה, כל הדברים שציירתי הם אביוורים בבית שלנו, כך שהכל היה להם קרוב ומוכר". הכתיבה על חוויית השונות נעוצה אולי בילדותה של הדס. כבת למשפחת גורודיש המפורסמת, בתו של תת אלוף (במיל') יואל גורודיש, עברה עם משפחתה מבסיס לבסיס בעקבות הקריירה הצבאית של האב ונדרשה להתמודד בכל פעם מחדש עם